

RELECTURA DE L'OBRA POÈTICA CATALANA DE SEBASTIÀ SÁNCHEZ-JUAN 1924-1939

Albert Manent i Joaquim Molas han estat els primers a vindicar l'obra del poeta Sebastià Sánchez-Juan en alguns dels seus treballs¹. El cert és que dins del període dels vints i els trentes, l'obra de Sánchez-Juan no es pot menystenir, sobretot pel que fa al vessant avantguardista de la seva poesia. Manent ja anunciava que sobre aquest poeta ha pesat moltíssim la professió de fe a favor del règim franquista que va realitzar després de 1939². Hem de recordar la publicació de la seva obra *Régimen*, el canvi de llengua per a la poesia que donarà ben aviat un llibre com *Blanco y rosicler* i el fet que va esdevenir un personatge fosc de la censura³. En opinió meua, cal recuperar –o almenys cal no oblidar– el Sánchez-Juan del període 1924-1936, és a dir, el Sánchez-Juan que escriu en català i que es troba plenament involucrat en la dinàmica cultural del món de les lletres catalanes. I diria que no el podem oblidar perquè des d'un punt de vista de la història literària ens il·lustra el debat entre les dues concepcions de la poesia que es van donar en aquests anys: la poesia de l'aventura i la poesia de tradició simbolista. De fet, en la corba –amb alts i baixos, això sí– que traça l'obra poètica del nostre autor és ben visible una evolució que va des de la ruptura total amb el món retòric i artificios del noucentisme fins al cultiu dels sonets més elaborats, fets a la manera de Carner o de Riba.

Sebastià Sánchez-Juan va publicar l'any 1922 el *Segon manifest català futurista. Contra l'Extensió del Tifisme en Literatura* tot incorporant-se d'aquesta manera al panorama català avantguardista i situant-se amb aquest títol com a continuador de l'obra programàtica de Salvat-Papasseit, que dos anys abans, el 1920, havia publicat *Contra els poetes amb minúscula. Primer manifest català futurista*. La poesia, que era definida com a «batec infinit», era reivindicada per sobre de qualsevol altra cosa:

I amb aquesta certitud immanent de la nostra essència poètica damunt la vida preconitzem la Poesia nua, jove, lliure, que marxa i que vola i que neda i que fa rebequeries i que riu i que ama sense treves, sense noses, bandejant les migradeses.⁴

Segons Manent, el poeta li confessà un dia que aquest primer manifest havia estat «una mena d'enredada d'en Salvat»⁵. Benguerel ha deixat en les seves memòries els seus records sobre el poeta: les impressions sobre el segon manifest català futurista, un dinar a casa de Salvat i la visita a la casa del carrer Massini de Sants⁶. Benguerel tracta amb la condescendència amb què el van tractar d'altres el segon manifest:

David Cristià signà el *Segon manifest català futurista* (1922). Mudat amb un esgarrifós coll d'aletes. Ja gairebé del tot passat de moda aleshores, clenxa al mig i tupé realçat a banda i banda, l'ingenu David de 18 anys us mira des del paper setinat del manifest i us adverteix que surt a la palestra per a «gitar un garagall en aquest *tifisme* tan prudent de poetes amb minúscula» (sic), ja delatats pel primer manifest d'en Joan Salvat-Papasseit (1920). No cal dir que al llarg del seu segon manifest pluricolor i infantil, l'autor, que no és altre que Sebastià Sánchez-Juan, continua desfogant-se amb altres pacífiques entremaliadures d'aquest ordre. Poc temps després, amb uns quants poemes originals, ben escrits, d'una poesia singular, brunyida a estones, d'altres malaltissa de tan sensible, rica en lèxic, espectacular, s'obre les portes i els braços dels poetes afins i els més autèntics, començant pel que admira profundament, l'autor del *Primer Manifest*.⁷

Poc temps després, el 1924, Sánchez-Juan publicava el seu primer llibre de poemes *-Fluid-* sota el signe d'aquesta revolta però amb uns resultats que eren més aviat migrats i poc originals. El llibre està escrit en tinta blava i a la portada apareix un ex-libris que recor-

da les figures del cubofuturisme. Aquest recull està dividit en tres parts: a) FILMS, que conté 14 poemes; b) T S F, amb 21 poemes i c) FINESTRES, amb 12 poemes.

Des d'un punt de vista formal l'avantguardisme d'aquests poemes entronca amb el futurisme italià de Marinetti i companyia però més aviat a través dels poemes d'avantguarda de Salvat que no pas per via directa. I és que la influència i, més enllà d'aquesta, la presència de Salvat es podrà apreciar en altres aspectes de la poesia d'aquest llibre.

Podem dir que Sánchez utilitza formalment uns elements de clara filiació avantguardista. Són els següents. En primer lloc destacaria l'absència total de puntuació, cosa que, en el context, esdevé paradoxalment una de les actituds més radicals. L'autor també empra espais en blanc que supleixen algunes pauses o n'introdueixen d'emfàtiques, com per exemple a «Fanals» o «Suburbis». Amb la intenció de fer ressaltar alguns mots claus, usa les majúscules, com a «Les avemaries», «Carros rodar aparadors», «Cambra mortuòria» o «Nocturn musical». O escriu els versos en disposició no horitzontal: hi ha moments en què Sánchez els escriu en posició vertical, obliqua o corba, o els fa servir com en Salvat amb la funció de clau sinòptica. Eventualment també trobem la presència d'algun signe matemàtic com «+» a «Els muls beuen aigua d'estrelles» o «1/2» a «Suburbis» i alguna onomatopeia que recorda molt de lluny les *parole in libertà* italianes, com les «ny» de «nocturn musical» o el mot «bééééc» de «Fumera». Finalment, no sé si hauria de dir que s'insinuen a voltes alguns elements cal·ligramàtics que posen en relació algunes idees i llur representació plàstica. Per exemple, a la pàgina 18, el sintagma «rata pinyada» és escrit cap per avall i de forma corba, fets que poden al·ludir al comportament i al vol d'aquest mamífer. O bé, la incipient descomposició del mot «FUMERA» (p. 24) recorda l'evolució capriciosa d'un núvol de fum. O, fins i tot, el sintagma «Tot s'infla», dibuixat en forma còncava com si realment s'inflés. Tot amb tot, llevat dels dos recursos primers, els altres dos són esporàdics i, doncs, no substancials.

Des de la perspectiva del contingut no es pot dir ben bé el mateix. Sánchez fa gala del que pot ser la transposició de l'analogia futurista propugnada per Marinetti i que a vegades deriva cap a una incoherència semàntica que, però, és d'una brillantor desueta. A «Si jo tingués promesa» llegim:

Si jo tingués promesa
tallaria a la nit una branca d'estrelles

Versos que podem interpretar com una metàfora evolucionada, és a dir, una analogia futurista. O bé, al poema «Malalt» llegim:

El meu respir enfila parallamps
on cada rosa nàutica entravessada dansa
la sardana del meu insomni

En aquesta ocasió l'encadenament d'analogies crea una situació inicial de desconcert i d'incoherència semàntica.

L'escriptura també pretén aconseguir un dinamisme, que tanmateix no esdevé brutal: és un dinamisme que, com a màxim, desemboca en la desarticulació sintàctica. Per exemple, amb juxtaposicions de mots o d'imatges. I també podem apuntar la presència d'algun element vitalista («Jo canto i crido la vida») i d'alguns altres que pretenen vehicular la modernitat del maquinisme i de les noves arts. També és cert que al costat d'aquests elements que ens donen a entendre un món modern n'hi ha d'altres que no dubtaríem a classificar dins de la tradició romàntica i simbolista i que, en segons quines ocasions, pugnen amb els anteriors.

A banda d'aquesta descripció tècnica, hi ha un aspecte que ja he insinuat i que és la presència de ressons salvatians en aquest llibre. Hem de pensar que Salvat publica *Poemes en ondes hertzianes* el 1919 i *L'irradiador del port i les gavines* el 1921. Doncs bé, Salvat és imitat i no sé si plagiat en el llibre de Sánchez-Juan. Per exemple en els títols. La «Marxa nupcial» salvatiana aquí es desglossa en dos poemes: «Marxa radiant n. 1» i «Marxa radiant n. 2». El darrer poe-

ma de *Poemes en ondes hertzianes* és «54045», títol que Sánchez imita en el seu «21012'». I també és imitat en les tècniques. ja hem parlat de l'ús generalitzat de l'absència de puntuació i dels espais en blanc. La contenció amb què Salvat emprà les troballes futuristes es repeteix i s'agreuja en *Fluid*. D'altra banda, l'ús de l'escriptura vertical amb funció de clau sinòptica de poemes com «Envelat» o «Cambra mortuòria» és igual que l'ús que en fa Salvat a «Columna vertebral: sageta de foc». També és inevitable associar la tercera part del llibre de Sánchez-Juan —«Finestres»— amb les «vibracions» del poeta de la Barceloneta: es tracta d'imatges breus, estantisses, impressionistes i formalitzades a voltes amb els *haikú* japonesos.

El llibre va ser ressenyat en diverses plataformes quan va aparèixer. Com a *La Revista*, al darrer número de 1924⁸. El ressenyador començava així:

Cronològicament inoportú, potser ha aparegut aquest llibre de l'únic autor avantguardista actual, almenys a Catalunya. Però no per aquesta possible inoportunitat d'aparició, dins el panorama líric actual de Catalunya, ha d'ésser regatejada a l'autor la personal trassa que revela dintre del seu estil.⁹

És, en primer lloc, un llibre que arriba amb retard, i després Saltor tornarà a insistir-hi. Però aquest retard és fins a cert punt comprensible si es té en compte la juvenesa de l'autor. Evidentment és un llibre que es troba lluny de les primeres temptatives futuristes a Catalunya i no cal dir dels primers manifestos de Marinetti. Saltor destaca el llibre per tres conceptes: 1) per l'adequació de la naturalesa íntima de l'autor a l'estil d'avantguarda, 2) per una objectivació poètica de la realitat tot i que es tracta d'una poesia que parteix de l'experiència vital personal, i 3) pels «encerts imaginatius que el llibre ofereix». No hi ha cap referència, tanmateix, a la influència tècnica i temàtica de Salvat. Al contrari, la de Salvat és contraposada a la poesia de Sánchez-Juan: la de Sánchez-Juan no és una poesia d'emotivitat sinó una poesia més arbitradora.

També Garcés va opinar sobre el llibre des de les pàgines de *La Publicitat* i ho va fer amb un to de pocs amics, més aviat destructiu, jo diria inusualment destructiu. Garcés qualifica de «trista provatura» els experiments futuristes de Sánchez-Juan i diu que el llibre és «esfereïdorament desolat»:

Quan la febre avantguardista ja s'havia esvaït a Catalunya, heus aquí un poeta que arriba, reessagat. És Sebastià Sánchez Juan, autor del llibre *Fluid*. Ve, encara, amb els mots en llibertat, les tamborelles tipogràfiques, l'escenografia de bom[betes], aeroplans i T.S.F. Pot semblar paradoxal trobar envellides aquestes [coses] però és així. L'avantguardisme que viu amb cànvida virulència en el llibre de Sebastià Sánchez Juan és una trista provatura. És esfereïdorament desolat.¹⁰

Ara bé, entre les poques coses positives que hi troba destaca significativament alguna «imatge colpidora sota el pes mort de les paraules en llibertat». Tot amb tot, Garcés afirma sense vacil·lar que els mots llampants del llibre «revel·len [sic] una romàntica fantasia de grandeses, que és, al fons del fons, l'únic avantguardisme del llibre.»

Gutiérrez-Gili va publicar una ressenya a la *Revista de Poesia*¹¹ on insinuava també l'anacronisme del llibre. Amb una posició ambigua deia al mateix temps que el llibre li havia semblat «únicament interessant, interessantíssim» i que valorava del poeta la capacitat d'illusionar-se amb les coses. Ara bé, li profetitzava que algun dia trobaria la sinceritat en la forma que produiria la transparència en la seva sensibilitat. No s'equivocava.

La veu del noucentisme en boca de Farran i Mayoral es va fer sentir a través de *La Paraula Cristiana*. El ressenyador adopta un to condescendent i comprensiu:

Cal ben cert, no contemporitzar amb allò que lleialment creiem inferior o pervers; ens cal però anar aprenent de conviure amb el qui no pensa com nosaltres, suportar amable-

ment vora nostra, la temptativa original, àdhuc l'excentricitat i l'extravagància.¹²

Però destaca com a procediments emprats la supressió o ocultació dels lligams lògics entre clàusules, la transposició de sensacions i alguna provatura cal·ligramàtica. Per on rebutja la filosofia del llibre és per l'elogi de la sensació i el menyspreu que mostra per la intel·ligència. I curiosament també elogia francament la seva sensibilitat i «algunes imatges delicioses, i molt originals». Fet que fins i tot el més acèrrim enemic li reconeix.

El 1925 Sánchez-Juan contestava l'enquesta Jacobsen sobre la poesia lírica i ens mostrava així el seu credo poètic. Per començar, el poeta es confessava inspiracionista i espontaneista:

Les meves realitzacions líriques, com la producció *purement* literària universal, responen a una necessitat que en mi no és, com en certs escriptors (principalment novel·listes), *fisiològica*. Al moment concret de satisfer-la, jo escric per inspiració. A vegades aquesta em percudeix insospitadament, sense cap relació amb el món exterior. Sovint, també, un fet instantani provoca la meua reacció poètica.¹³

En segon lloc, reconeix que en la seva poesia hi ha una idea plàstica generalitzada que es concreta en el gust per les imatges. I en tercer lloc, es confessa alhora deutor i enemic del sentimentalisme perquè tendeix a matar-nos. I acabava amb l'expressió d'un compromís ètic entre la poesia i la societat:

El poeta, sempre home i ciutadà, té la missió més important que fer simplement. Jo, poeta líric, em proposo de florir i fruitar en els meus cants un pamflet les arrels del qual són els meus propis nervis.¹⁴

Constel·lacions és, per ordre cronològic, el segon llibre de poesia de Sánchez-Juan. Així ho testimonia el colofó del volum¹⁵. És un

llibre que, sense deixar de ser encara un tempteig, s'allunya de la tendència avantguardista de *Fluid*. Empra un discurs convencional, amb puntuació rigorosa i mètrica tradicional tot i que no homogènia. De fet, un dels al·licients del llibre és la seva heterogeneïtat. El volum està dividit en un poema introductor i cinc seccions: «Cançons», «Poemes diversos», «Madrigals», «Espurnes» i «Altres poemes». Sánchez hi assaja un estil personal que encara no ha trobat i això es concreta en diverses formes. Com per exemple la cançó culta de tradició simbolista. En efecte, sembla com si el Sánchez-Juan intenti ara de fer la poesia del bàndol oposat a l'avantguarda. Opta a «Cançons» per una poesia suggestiva que té, com a «Any de neu», clars ressons populars (versos heptasil·làbics i esquema de romanç -a-a):

La pubilla es va casar
i va tenir bessonada;
els blats, també noumesons,
han fet forrolla daurada.

Vola sobre el camp,
ocell blau d'ala blanca.

Porta un clavell a les dents
com una fruita vermella;
una fadrina gentil
diuen que em feia l'aleta.

Llisca a frec del cor,
ploma de seda.

Si n'estic enamorat
no em vaga de festejar-la;
porto un clavell a les dents
i un somriure d'esperança.

Adéu, ocell blau,
si et criden els astres.

Al mateix temps el poeta desenrotlla una poesia capvespral, tranquil·la, serena i de tons íntims que ja havia estat apuntada en alguns poemes del primer llibre. Per exemple a «Tarda»:

L'acordió com un mocador vermell
es desplega i es plega
—gemecs de la seda!
L'infant té la tristesa pintada de la tarda
en les seves mans analfabetes.

La secció «Madrigals» conté poemes amorosos dirigits a l'«amiga» del poeta. Però en realment la poesia de Sánchez-Juan es torna interessant és en les brevíssimes «Espurnes», poemes que persegueixen un fi similar al dels *haikú* salvatians: recollir en pocs versos i curts una imatge o una impressió. Alguna d'aquestes espurnes té ressons d'avantguarda:

INTERIOR
Nit. Soroll. Por.
—Pare, és el Comte Arnau?
—No, l'aeroplà.

Algunes són metàfores més o menys elaborades:

NÚVIA
Estrella
amb cua.

I algunes més contenen imatges realment originals:

COMUNIÓ
Perfumada d'un pètal
d'Eucaristia,
l'ànima meva!

QUIOSC DE BEGUDES
La lluna es dissol
en el vas: orxata.

Elegies és el tercer llibre de Sebastià Sánchez-Juan i es publica el 1928 a Badalona¹⁶. Llibre més breu que l'anterior i dividit en tres parts o seccions: «Ens manca amor», «Altres sonets» i «Altres cants». En total 16 peces. En aquest poemari Sánchez-Juan es revela com un poeta religiós. L'amor que «ens manca» i que inicia el volum es refereix a l'amor a Crist i a la seva fe. Així, el poema inicial fa significativament:

Ens manca amor de Tu, Senyor. Ningú
no tallà les arrels de la pregària,
i a punta de pupil·la encara ens llu
aquest desig de fer-Te lluminària.

En els cants, l'amor, l'enyorança, el record són temes predominants. Per exemple:

Tristor d'amor, perfum d'amor, musica:
sospirador cansat, respiro enyor.
Les hores passen ran del cor. Somica
l'amor minvant. Encara estrenc l'amor.

I la tendència a la concisió es concreta aquí en un poema d'un sol vers, un alexandrí:

Les garlandes decoren de tristesa els espills.

Des del punt de vista formal, el poeta es mostra destre en el sonet en les quatre primeres composicions («Ens manca amor» i «Altres sonets»). I en les altres, les d'«Altres cants», empra formes lliures que segueixen, però, un esquema estròfic regular. Significa, doncs, una aposta clara per uns motlles clàssics que exigeixen rigor i tècnica, que en el cas de Sánchez-Juan es combinen amb l'originalitat. D'aquest llibre Lluís Montanyà va parlar amb elogis que poden semblar estranys venint de qui vénen:

¿Ens caldrà dir, amb tot, que els poemes d'*Elegies* tenen tots aquella guspira genial, aquelles metàfores colpidores, aquella

O en el poema més dissonant respecte de la resta del volum: «Lirodrama sensitiu», el darrer de *Cua de gall*. Un poema que, segons s'explica a peu de pàgina, va ser estrenat a l'Estudi Masriera la tarda del 3 de març de 1929, essent l'actriu la Srta. Maria Masriera²⁰. De fet, és el poema més avantguardista del llibre encara que pròpiament no es tracti d'un poema convencional sinó més aviat del que podríem anomenar un poema escènic o d'un poema per a l'escena. De fet, el mot «lirodrama» ens diu que la peça té un vessant líric i un altre de dramàtic. En efecte, en ell Sánchez-Juan ens descriu en tres parts els elements, l'acció i l'explicació d'aquest lirodrama, és a dir, tot allò necessari per posar-lo en escena. Vegem-lo:

LIRODRAMA SENSITIU

Elements

Taula coberta de tovalles blanques. Un candeler daurat, sostenint una flauta de canya, encimerada amb un clavell vermell. Un vas de cristall amb aigua: n'emergeixen un clavell rosa i una corda de guitarra, la qual es desmaia en la blancor i pervé a escolar-se ran d'un tros de mica. Una caixa de música.

Una altra taula, nua, amb una safata d'argent i un munt de cobertors.

Penjant simètricament de fils de cosir, una volva d'escar-dot, a mig aire, a la primera taula, i un estel d'argent a l'altra banda.

Acció

Es dona corda a la caixa de música.

Amb el clavell rosa, tret del vas, hom toca el clavell vermell, el vas, la mica i la caixa de música.

El clavell rosa és més a la safata i amortallat amb unes tovalletes de fil. Cal amortallar també la caixa de música amb draps de diferents colors i qualitats.

Es cobreix la taula sensitiva amb un domàs. Apaivagada,
encara sona la caixa.

Explicació

Hi ha infinites correspondències d'aspecte i de perfum entre la volva d'escardot i l'estel, entre la caixa sonora i els draps que la tapen, entre els dos clavells, entre el vas amb aigua i la corda de guitarra i la mica, etc.

Dels objectes diversos flota un llenguatge de suggestions.

Cadascú és lliure de fruit a la seva manera aquesta realització de la fantasia.

La flauta de canya, tot representant un ciri encès, pot no perdre la condició de flauta que produeix la imatge de clavell vermell d'una nota.

El procés del clavell rosa pot simbolitzar una mort delicada.

Sánchez-Juan demostra conèixer amb aquesta poesia escènica o teatre poemàtic els intents que en aquest mateix sentit van fer els futuristes italians en les seves propostes sobre el teatre que van anomenar sintètic.

Potser on és més original Sánchez-Juan és en la tercera secció, «Objectes», on és capaç de construir originalitats sobre pretextos que diríem no poètics. Com un «Llistí de telèfons»:

Llistí, ple de lletra fina,
solfes de la inquietud,
l'adreça del nom volgut
fa una ombra impresa anodina.

Sensible als nostres sentits,
—com fulles de flor, macades,—
es desclou, en abraçades
iniciades, als dits.

O un «Final de trajecte»:

El so d'unes paraules incompreses,
en aquest raval de la nit,
suspèn la seva pressió.

La son deixada al tramvia
deu ésser remor fluent
i bitllets marcits.

Un apunt interessant s'ha de fer a propòsit del poema «Casa de Badalona», en el qual el poeta sembla haver-se inspirat directament en el poema de Carner «Casa que fou de pescadors», del llibre *El cor quiet* (1925), un llibre força recent que Sebastià Sánchez-Juan deuria haver llegit amb delectança. En ambdós poemes els autors canten una casa antiga que havia estat de pescadors. La segona estrofa del poema de Sánchez-Juan recorda molt la peça de Carner:

Casa de somnis inefables,
que fou de pescadors antics,
d'on potser treien els diables
amb salpassos i crucifix.

I encara un altre possible paral·lelisme entre el «Diàleg imaginari» i el «Colloque sentimental» de Verlaine. Ambdós són escrits entre dos personatges, en el cas de Sánchez-Juan entre «Ell» i «Ella».

El cinquè llibre de poemes de Sebastià Sánchez-Juan és *Divagacions*, publicat com l'anterior el 1929²¹. El llibre consta de 16 poemes-divagació i 35 notes finals que ajuden a donar llum a determinats aspectes de la lectura. Així, la nota primera aclareix quin és el contingut del llibre: «Viatge altern pel món objectiu i per la vida interior». Unes notes que el poeta no volia incloure en les seves obres definitives segons llegim de la seva pròpia mà a l'edició que va dedicar a Manuel de Montoliu, dipositada a la Biblioteca de Catalunya:

desapareixeran en l'e[dicció]
definitiva de les meve[s]
obres.— S. [S.J.]

Hom ha dit d'aquest llibre que està impregnat d'una sensibilitat surrealista i realment és així. Les imatges sorprenents que des del primer llibre van donar fama al poeta es repeteixen ara amb renovada vigoria. I queden realçades per l'aparició de la rima consonant. Des d'un punt de vista formal no hi ha cap retorn a les temptacions futuristes o cubistes dels mots en llibertat o dels cal·ligrames. La forma s'ha depurat. I aquest procés l'hem apreciat des del segon llibre. L'únic poema en què s'empren recursos formals d'avantguarda —escasos i poc significatius— és la «Divagació onzena»: s'usen majúscules de diferents mides i cursives per reflectir la imatge dels «pètals». És, alhora, l'únic poema en què manquen alguns lligams discursius²². Ara bé, aquí les estrofes no són rígides com els sonets sinó més mal·leables. Abunda la polimetria i en ocasions apareixen versos blancs, sense rima (com a la «Divagació novena»). És en el tractament de les imatges que Sánchez-Juan continua l'herència de l'avantguarda fins al punt que el xoc que produeixen al lector constitueix el fonament de ser d'aquest llibre. Imatges que mostren una decidida voluntat de ser originals, de fugir de la convenció i el lloc comú. Per exemple, a la «Divagació segona», llegim:

Olivera de sol de gitanos,
et retrobes oliva, sota brèvols ventalls,
cada any més blanca dels miralls
i el riure dels pianos.

O bé a la «Divagació tercera»:

Àguila del meu traç energètic,
vina a peixe't de goles al meu cor:

¿no hi sents el chor
d'aus nocturnes clenxinades amb cosmètic?

on aquestes «aus nocturnes» són imatge i símbol de les aberracions amoroses segons aclareix en la nota final número 8. I això és així fins al punt que la «Divagació quarta» és, segons es diu en la nota 11, una divagació «(..) en propietat. La majoria dels versos contenen simples provocacions a la imaginació del lector.» És a dir, és un assaig d'escriptura sense un sentit denotatiu immediat, que basa el discurs final en la capacitat suggestiva musicalment i semànticament dels mots emprats en el poema. A la manera dels poetes purs. O a la manera dels surrealistes com Dalí. La poesia esdevé pur estímul en versos com els següents:

El vailet, vexat, s'enravenxina:
«La llum groga no es pot mossegar com la cera.
Tot d'agulles clavaria a les tisoires.»

Cacofonia,
serveix-nos coques ensucrades;
de nits, cuques de llum.

Els escolans de Bonsuccés
ja no es deuen amagar la calavera
al sobrepellís
per sorprendre la por més exquisida.

Fins i tot Sánchez-Juan reconeix que a vegades escriu visions oníriques, més pròpies del somnieig –real o fictici– que no pas del món del real. Així, la «Divagació novena»

Cames tallades, uns macips
encara ploren,
penjats amb filferro.
Una noia demana perdó a Déu
del gust amb què ha amoixat
una creu de vori.

és definida en la nota 23 com una «Visió onírica de la Inquisició»²³. Jo diria, tanmateix, que darrere d'aquests elements de filiació pre-

sumptament avantgardista bateguen uns temes que recolzen en l'amor, la melangia i la tristesa. Al costat, però, d'una notable capacitat per a la fantasia.

Els dos pròxims llibres de poesia de Sánchez-Juan tornen a portar al colofó la numeració de l'obra: sisena i setena respectivament. El primer d'ells és *Poemes i cançons*, publicat el 1931 per la Llibreria Verdaguer²⁴. El llibre consta de 39 composicions curtes. Hom podria creure pel títol del llibre que aquest s'inscriu en el corrent neopopularitzant que es consolida amb les *Vint cançons* de Tomàs Garcés. No és ben bé així. La cançó entesa per Sánchez-Juan no és aquella estilització del romanç sinó una altra cosa. Per començar, només 5 poemes del recull porten el títol de «cançó». Això només rebla en la sospita que el llibre davant el qual ens robem és menys homogeni que els anteriors.

La cançó del poeta es resol per diversos camins. Per exemple, el primer poema del recull, «Cançó d'hivern», sembla decantar-se per l'ús d'un ritme anapèstic martellejant. A la manera d'Agustí Esclansans encara que amb un to menys èpic i transcendent:

Una mica de fred, una mica de vida.
Què daria de més a l'amor si vingués?
Si s'esqueia l'amor a mon braç, pressentida,
li daria aquest fred amb l'escalf que abracés.
(Una mica de fred, una mica de vida.
Què daria de més sinó un bes?)

La «Cançó dels rebles» recorda, tant per la ironia com per la forma i la manera de dir, el poeta de *Somnis*:

M'han trobat, però, molt fred,
amb el pit un xic estret
d'amor,
i han reprès l'immaculat
vol d'aquella castedat
que enyor.

Potser la «Cançó de l'avenc del cor» sigui la que tingui aquest alè més popularitzant i potser sigui també un dels millors poemes del llibre:

No en doneu flors, que no en cobejo;
doneu-me mels, que em fan glatir.

Mirall picat de dolç que et tornes,
t'escau la rosa i el matí.
Els oripells amb què t'adornes,
amor, no perden goig de mi.

La meva set no té mesura:
ara voldria copa i vi.
No en doneu mels, doneu-me altura.
No sé què vull que em fa sofrir.

No em deu amor, que no sacia;
doneu-me joia per morir.

Realment és aquest un llibre de poc nivell i poc interès per a qui hagi llegit abans llibres com *Cua de gall* o *Divagacions*.

És un fenomen parell al del llibre anterior el que succeeix amb el llibre següent, *Poemes de promès*, de 1933²⁵. Es tracta d'un llibre d'enamorat dedicat enterament a Maria Bosch, la muller del poeta: Albert Manent ha dit que «és com una filosofia de l'enamorament»²⁶. Conté una poesia gens essencialitzada, reiterativa i menys original i menys rica en imatges. És, tot ell, un llibre massa convencional que es troba massa a la vora de la línia de la mediocritat però que conserva moments feliços. Com quan adopta el to subtil i delicat en el poema

Volta, volta carrossel!
cavallets, galls, camells, barques;
llums elèctrics de colors,
que s'encenen i s'apaguen;
musica, miralls, velluts;

alces i baixes, rialles.
Amor, viatgem. La nit
cau al paraigua de plata.

O bé en un altre poema de to popularitzant que potser ens recordarà el darrer Salvat:

Fogainer del cel,
jo m'hi llogaria,
per endur-me'n foc
per la meva aimia.
(...)
Un dia suau
me l'emportaria.
El cel és tan bell
que ens hi quedaríem.

Els *Poemes de promès* constitueixen el darrer llibre abans de la Guerra Civil. Sánchez-Juan, però, va preparar una antologia de tota la seva obra poètica fins aleshores (1924-1931) i la va publicar el 1939 a unes tals Edicions Barcelona. Aquest recull es va dir *Prismes*²⁷. És un llibre que –cal remarcar-ho– apareix quan les tropes franquistes ja són a Barcelona, cosa que, en principi, es contradia amb el fet que el llibre es divulgues tot i estar escrit en català. Albert Manent diu a propòsit d'aquest extrem el següent:

El mateix autor [Sánchez-Juan] em va dir que, havent-se sumat als vencedors de la guerra, no li van confiscar l'edició i li'n van deixar circular discretament els exemplars.²⁸

El fet que sigui una antologia només ens indica que l'autor ha volgut aplegar poemes que creu representatius de la seva tasca. Ara bé, Sánchez-Juan revisa força textos primitius i, a més, en consigna les discrepàncies en una taula final en què recull les lliçons de la primera edició i les frases, versos i estrofes suprimits. No deixa de ser

curiós que el mateix llibre incorpori ja aquesta tasca, que correspon més aviat al filòleg. La selecció és feta sobre els primers sis llibres, és a dir, *Fluid*, *Constel·lacions*, *Elegies*, *Cua de gall*, *Divagacions i Cançons i poemes*. Ja no hi entren els *Poemes de promès*. El llibre porta pròleg de Josep Lleonart que no estalvia elogis per a un poeta que és considerat «un capdavanter en la promoció posterior als Carner, Guerau de Liost, Riba...»²⁹. Lleonart no fa un estudi de l'obra de Sánchez-Juan però sí que reporta el seu testimoni personal de la co-neixença de l'obra i la figura del poeta. Una antologia, doncs, que respon a la justificació de la inactivitat artística més que no pas a una necessitat peremptòria del poeta o del seu mercat.

D'altra banda, –i encara que no entri dins el període estudiat– cal dir algunes coses de la segona edició de *Prismes*, publicada el 1957 en edició d'autor a Barcelona³⁰. Aquest segon lliurament de *Prismes* es presenta com una «nova edició» de la que ja havia sortit a la llum l'any 39. Una edició amb notables diferències. És una edició interessant pel fet que, després d'alguns textos inclosos a tall de divises³¹, l'autor fa un llarg assaig intítulat «Set anys de poesia i trenta-un de crítica». De fet, es pot dir que el llibre és més interessant per aquest assaig que no pas per una «retria» –tal com ell la qualifica– circumstancial i sense novetats³². Bàsicament aquesta nova antologia parteix de l'anterior i en ella l'autor suprimeix força poemes, en substitueix d'altres i revisa i retoca els que romanen³³.

Però després de *Prismes* arriba la sorpresa perquè, un any després, el 1940, surt a la llum pública un llibre del mateix autor que es titula significativament *Régimen*³⁴. És un llibre molt petit –té amb prou feines 30 pàgines– però em temo que ha pesat com una llosa en els judicis crítics posteriors sobre la seva obra –catalana i castellana–. Es tracta d'un llibre que, com ha assenyalat Molas, és de difícil justificació³⁵. Potser va ser la por la que va induir l'autor a una publicació com aquesta, atesa la situació de repressió i el clima de denúncia que es va viure al final de la guerra civil. Potser no. En tot cas, a ulls de qualsevol, aquest llibre té tot l'aire d'una claudicació. O d'una renúncia a una llengua i una cultura. O d'una apostasia³⁶. El llibre

és d'un exacerbat abrandament patriòtic, com es pot deduir per la citació inicial de José Antonio:

Una nación no es meramente el atractivo de la tierra donde nacimos, no es esa emoción directa y elemental que sentimos todos en la proximidad de nuestro terruño, sino que una Nación es una unidad en lo universal, (...)»³⁷

La divisa inicial és clara i no ofereix cap possibilitat de dubte. Sebastià Sánchez-Juan puja al carro dels vencedors i fa en el poema inicial la seva particular professió de fe:

Soy español: todo lo hispano me afecta.
Razas, lenguas y climas diversos no excluyen
la unidad de destino en lo inmenso y eterno.

Soy español, cal y canto de iglesia y de castro:
soylo no tanto por serlo cuanto por vivirlo.
¿Arabe fué mi ascendencia? ¿revuelta mi historia?
¡Soy un pedazo de hispanidad que grita!

Soy español, paladín de la Fe y de la Patria;
soy, por la gracia de Dios, hijodalgo en el mundo.

Aquest poema proemial obre un llibre sense cap interès literari, plagat dels tòpics de la literatura franquista, com «Espíritu», «Al Escudo», «Perennidad de España», «¡Presentes!», «En la asunción», o «Himno» per citar alguns dels 18 poemes que componen el llibret ³⁸.

Com a conclusions d'aquest període podem dir que Sánchez-Juan arrenca la seva obra a partir del Salvat futurista i pamfletari. En aquest sentit, els seus dos primers treballs són representatius d'aquesta actitud: el *Segon manifest futurista* i *Fluid*. A *Fluid*, però, la presència de Salvat depassa la influència i es converteix a vegades en una imitació de títols i poemes. L'herència de l'avantguarda es

pot detectar altra vegada en *Cua de gall* –només esporàdicament– i, especialment, a *Divagacions*, en què aquesta herència es decanta cap al vessant oníricosurrealista. Sánchez-Juan no és, a pesar d'això, un avantguardista pur. Ja des del segon llibre va intentar trobar nous camins per a la seva poesia. Amb el formalisme d'arrel noucentista i amb el neopopularisme que des del 1922 s'havia posat de moda. Els resultats són desiguals. Tot amb tot, la poesia de Sánchez-Juan, per bé que no arriba a trobar una veu pròpia, està dotada d'una notable habilitat lingüística i destaca per la contundència visual i l'originalitat de les seves imatges. Una poesia que si bé no és la d'un escriptor de primera línia és la d'un vertader poeta. Retrets a banda.

MARÇAL SUBIRÀS I PUGIBET

Bibliografia sobre S. Sánchez-Juan

ABELLÓ JUANPERE, J. «Marinetti i els futuristes catalans», *El País. Quadern*, (27-VII-1986).

BENQUEREL, Xavier. «D'un manifest futurista a Salvat-Papasseit» a *Tele-estel*, n. 165 (1969), p. 34.

BENQUEREL, Xavier. *Memòries. 1905-1940*, Barcelona, 1971, pp. 163-169.

FARRAN I MAYORAL. «Sebastià Sánchez-Juan – Fluid», a *La Paraula Cristiana*, núm. 1 (gener 1925), pp. 69-71.

FUSTER, Joan. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial, 1988, pp. 225-226.

GALLOFRÉ, Maria Josepa. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, pp. 65-66 i 146.

GARCÉS, Tomàs. «Fluid» a *La Publicitat* (26 d'octubre de 1924).

GUTIÉRREZ-GILI, J. «Fluid – Sebastià Sánchez-Juan». Edicions "Nova Cultura". Barcelona, 1924, a *Revista de Poesia* n. 2 (març de 1925), pp. 110-111.

MANENT, Albert. «Notes sobre l'obra poètica de Sebastià Sánchez-Juan», dins *Escriptors i editors del nou-cents*, Barcelona: Curial, 1984, pp. 78-95.

MANENT, Albert. «Sebastià Sánchez-Juan, poeta marginat», a *Serra d'Or*, XVII (1975), p. 325.

MOLAS, Joaquim. «Altres poetes: Sánchez-Juan», dins *Història de la literatura catalana/IX*, Barcelona: Ariel, 1987, pp. 361-363.

MOLAS, Joaquim. *La literatura catalana d'avantguarda, 1916-1938*, Barcelona: Antoni Bosch editor, 1983, pp. 65-67 i 259-277.

MONTANYÀ, Lluís. «Un 'nou' poeta català», dins *Notes sobre el Superrealisme i altres escrits*, Barcelona, 1977, pp. 24-28.

MONTOLIU, Manuel de. *Breviari crític/III* (1927-1928), Barcelona, 1931, pp. 78-84 i 84-87.

MONTOLIU, Manuel de. Pròleg a SÁNCHEZ-JUAN, Sebastián, *Blanco y rosicler*, Barcelona: Casa del Libro, 1946, pp. 9-26.

O[ctavi] S[altor]. «*Fluid*, de Sebastià Sánchez-Juan, Edicions Nova Cultura», a *La Revista* n. 221-222 (desembre 1924), p. 201.

PERUCHO, Joan. *Els jardins de la malenconia*, Barcelona: Ed. 62, 1992, pp. 68 i 106-107.

RIBA, Carles. *Obres Completes III*, Barcelona: Ed. 62, 1986, pp. 375-380.

SALTOR, Octavi. «De l'epistolari de Salvat-Papasseit» a *Revista de Poesia*, n. 5-6 (1925), p. 216.

SÁNCHEZ-JUAN, Sebastià. «Enquesta sobre la psicologia de la poesia lírica», a *La Revista*, n. 234 (juny 1925), p. 188.

SÁNCHEZ-JUAN, Sebastià. *Poesia Completa I* (1924-1933). Pròleg i edició a cura de Rosa Sayós. Barcelona: Columna, 1995.*

TASIS, Rafel. *Un segle de poesia catalana*, Barcelona: Selecta, 1968, p. 117.

* No he pogut tenir en compte aquest llibre perquè, quan va publicar-se, el meu article ja era en premsa.

NOTES

1. Vegeu la bibliografia.
2. MANENT, Albert, «Notes sobre l'obra poètica de Sebastià Sánchez-Juan», dins *Escriptors i editors del nou-cents* (Barcelona: Curial, 1984), p. 78.
3. Joan Perucho ha dit en les seves memòries que «a Sánchez-Juan (és sabut) no se li ha perdonat mai que, vers els anys quaranta, fos un censor (ni que fos de la impudícia). (...) No era un censor polític sinó de *music-hall*, però han pesat raons polítiques.» En aquestes memòries Perucho ha valorat i reivindicat la poesia d'aquest escriptor i n'ha reconegut els alts i els baixos: «En els moments millors, pujava a unes celésties blaves i transparents, però queia a vegades en divagatoris prosaismes». PERUCHO, Joan, *Els jardins de la malenconia. Memòries* (Barcelona: Ed. 62, 1992), pp. 106-107.
4. Extret de MOLAS, Joaquim, *La literatura catalana d'avantguarda, 1916-1938* (Barcelona: Antoni Bosch editor 1983), p. 262.
5. MANENT, Albert, «Notes sobre l'obra poètica de Sebastià Sánchez-Juan», *op. cit.*, p. 80.
6. BENGUEREL, Xavier, *Memòries, 1905-1940* (Barcelona: Alfaguara, 1971), pp. 163-169.
7. *Ibid.*, p. 163.
8. S[altor], O[ctavi], «Fluid, de Sebastià Sánchez-Juan, Edicions Nova Cultura», a *La Revista*, n. 221-222 (desembre 1924), p. 201.
9. *Ibid.*
10. GARCÉS, Tomàs, «Fluid» a *La Publicitat*, 26 d'octubre de 1924.
11. GUTIÉRREZ-GILI, J., «Fluid – Sebastià Sánchez-Juan, Edicions “Nova Cultura”, Barcelona, 1924», a *Revista de Poesia*, n. 2 (març 1925), pp. 110-111.
12. FARRAN I MAYORAL, «Sebastià Sánchez-Juan – Fluid», a *La Paraula Cristiana* n. 1 (gener de 1925), pp. 69-71.
13. «Resposta a l'enquesta Jacobsen» dins *La Revista*, n. 234 (juny 1925), p. 188.
14. *Ibid.*
15. On llegim: «II llibre de poesia de Sebastià Sánchez-Juan imprès als tallers tipogràfics d'en Joan Sallent, de Sabadell, i enllestit el 24 de desembre de 1927».
16. Edicions Herma A.G., Badalona, 1928. Biblioteca Literària «Joia» n. 1.
17. MONTANYA, Lluís, «Elegies, de Sebastià Sánchez-Juan», publicat originàriament a *L'Amic de les Arts*, n. 30 (31-XII-1928), p. 234, i recollit

dins *Notes sobre el superrealisme i altres escrits* (Barcelona: Edicions 62, 1977), pp. 61-63.

18. Al colofó del llibre llegim: «IV llibre de poesia de Sebastià Sánchez-Juan imprès a la casa ATENES A.G. la tardor de l'any 1929». És curiós que fins a aquest volum, cada llibre ha portat al colofó la numeració de les obres de Sánchez-Juan.

19. Sobre el qual no em puc estar de citar un comentari excepcional: el de PALAU I FABRE «El "Nadal" de Salvat-Papasseit» dins GAROLERA, Narcís (ed.) *Textos literaris catalans. Lectures i interpretacions/II* (Barcelona: Columna, 1995), pp. 97-101.

20. *Ibid.*, pp. 44-45.

21. Barcelona: Publicacions de «La Revista», n. 75. Les *Divagacions* senceres –notes incloses– van ser publicades també a dins de *La Revista* (juliol-desembre 1929), pp. 22-34.

22. Per exemple, els primers versos diuen:

Olor agulla. Color gerani incomplet.

Llunyària d'anguila perduda entre argents vius.

23. No tan sols en aquesta ocasió trobem l'aparició de l'element oníric. En la nota 18 de la «Divagació sisena» es consigna que hi ha un «Pre-somni» i en la nota 30 de la «Divagació tretzena» es diu que existeix un «Somni».

24. Aquest sisè llibre del poeta fou acabat d'imprimir la vigília del Corpus Christi de 1931 als tallers tipogràfics de Nicolau Poncell d'Igualada, segons consta al colofó.

25. Barcelona: Publicacions de «La Revista», n. 111, 1933. És el setè llibre de Sebastià Sánchez-Juan i fou acabat d'imprimir el 31 de maig de 1933 als obradors de l'editorial Altés de Barcelona.

26. MANENT, Albert, «Notes sobre l'obra poètica de Sebastià Sánchez-Juan», *op. cit.*, p. 92.

27. SÁNCHEZ-JUAN, Sebastià, *Prismes. Antologia poètica 1924-1931*. Pròleg de Josep Lleonart, Barcelona: Edicions Barcelona, 1939. El llibre fou enllestit a la impremta La Renaixença, de Barcelona, el 12 de gener de 1939.

28. MANENT, Albert, *Escriptors i editors del nou-cents, op. cit.*, p. 240. Com és sabut, Sánchez-Juan se sumà al projecte franquista i no tan sols cívicament sinó institucionalment, ja que esdevingué delegat de censura a Barcelona, càrrec que –pel que sembla– desenrotllà amb certa ambigüitat. En aquest sentit, Maria Josepa Gallofré ha parlat de la «neteja» que va fer de l'obra *La tierra natal* de Luis Ruiz Contreras, de marcat caràcter anticatala-

nista (*L'edició catalana i la censura franquista 1939-1951*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, pp. 65-66).

29. LLEONART, Josep, Pròleg a *Prismes*, p. 7. El pròleg ocupa les pàgines 7-13.

30. Edició enllestida el 23 de juliol de 1957 a la impremta Miralles (Torns, 2) de Barcelona.

31. Els fragments incorporats són 1) «Sánchez-Juan vist per J. V. Foix» (p. 14); 2) fragment del «Somni V» de Guerau de Liost (p. 15); 3) fragment de «Zone», del llibre *Alcools*, d'Apollinaire (p. 15); i 4) pròleg de Josep Lleonart, el mateix de 1939 però amb alguns fragments elidits (pp. 17-22).

32. Al començament d'aquest assaig, Sánchez-Juan s'autojustifica dient: «Aquesta retria del que jo considero el primer cicle de la meua producció, comprès entre 1924 i 1930 i antolgiat en 1939, pretén donar una síntesi de la sensibilitat que motivà aquells poemes i de l'obediència a la vocació crítica sobrevinguda temps després. És alhora un renovament i la liquidació d'un període subjecte a influències i afectat d'una penúria d'orientació. I no vull dir pas que els altres llibres meus, fins els inèdits, estiguin lliures de subjeccions i penúries: encara se'n ressenten, però ja no tenen, em sembla, aquella mena d'ingenuïtat massa pròpia de la primera joventut.».

33. Per cert, ja que hem parlat dels *Prismes* del 57 cal citar la carta que va escriure Carles Riba a Sánchez-Juan, acusant la rebuda del llibre. Es tracta de la carta datada a Barcelona el 22 de setembre de 1957 i recollida a RIBA, C., *Obres completes/III*, Barcelona: Ed. 62, 1986, pp. 375-380. En aquesta carta Riba, a més de retreure-li el fet d'haver esdevingut un autor de «panorames antològics», puntualitza i corregeix les apreciacions lingüístiques i literàries que li feia directament Sánchez-Juan en l'assaig-pròleg.

34. *Régimen (poemas)*, Barcelona: Ed. Apolo, 1940.

35. MOLAS diu: «*Régimen* (1940) és un pamflet polític, burd i penós, que no s'explica ni per la pressió de l'ambient» (*Història de la literatura catalana/IX*, Barcelona: Ariel, 1987, p. 363).

36. Que jo sàpiga no hi ha cap estudi específic sobre el canvi de timó ideològic i lingüístic de Sebastià Sánchez-Juan i seria un aspecte realment interessant d'estudiar en profunditat.

37. *Régimen*, p. 5.

38. *Ibid.*, p. 7.

39. Maria Josepa Gallofré en el seu estudi *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1941)*, op. cit., p. 146, recull l'informe que de *Régimen* va

efectuar a Madrid el secretari de censura, un informe que reproduceix per curiós: «Valor literario o artístico: Bastante en pensamiento, menos en la forma. Matiz político: Afecto. Otras observaciones: Aun cuando todas las poesías tienen un fondo bueno, de pensamiento españolísimo, religioso, falangista, etc., la forma es tan desdichada, tan prosaica, que aplasta la escasa belleza que pudieran tener. Lo espantoso es que imita la composición de griegos y latinos, pero nada más que en la composición a máquina. El espíritu se perdió de Barcelona a Madrid.»